

**Deal:
Op weg naar
energieneutrale woningen
in Hart van Brabant**

9 oktober 2015



Aanleiding en motivatie

In september 2013 is door een groot aantal partijen waaronder de rijksoverheid, werkgevers, vakbeweging, natuur- en milieuorganisaties, andere maatschappelijke organisaties, financiële instellingen en de VNG het *Energieakkoord voor duurzame groei* (SER Energieakkoord) ondertekend met als doel om gezamenlijk te werken aan besparing van energiegebruik, vergroting van het aandeel duurzame energie en vergroting van de lokale en regionale werkgelegenheid.

Gemeenten spelen op lokaal en regionaal niveau een belangrijke rol bij de realisatie van de doelstellingen uit het SER Energieakkoord. Maar niet als enige. De samenleving komt al met tal van initiatieven op het gebied van energiebesparing en duurzame energie. Bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties én gemeenten vormen hier samen de energieke samenleving. De kunst is om ruimte te bieden aan duurzaamheidsinitiatieven vanuit de samenleving door goed te luisteren naar wat nodig is en samen met bestaande kennisnetwerken de aanwezige kennis en expertise verder door te ontwikkelen, te versterken, te verbinden en te borgen.

De VNG heeft een ondersteuningsstructuur opgezet voor onder andere lokale en regionale energiebesparing en opwekking in de gebouwde omgeving, bij particuliere eigenaren. Doel hiervan is het ondersteunen van regio's bij het opschalen en versnellen van bestaande initiatieven ten bate van lokale en regionale energiebesparing en duurzame energieopwekking in de gebouwde omgeving, op basis van een gebiedsgerichte aanpak. De VNG heeft middelen ter beschikking gesteld voor:

- a. de vorming en doorontwikkeling van regionale samenwerkingen bestaande uit gemeenten, maatschappelijke organisaties en bedrijven;
- b. deze regionale samenwerkingsverbanden werken toe naar rendabele businesscases voor de aanpak van energiebesparing en duurzame energieopwekking bij de particuliere woningeigenaar. Daarnaast zorgen zij voor een informatiepunt voor burgers, het zogenaamde Energieloket.

Regio Hart van Brabant

In de periode januari tot en met juni 2015 heeft een brede maatschappelijke vertegenwoordiging uit de regio Hart van Brabant gewerkt aan de opgave inzake energiereductie en -opwekking. Dit traject heeft geleid tot inzicht in behoeften die er bij de doelgroepen leven en hoe deze te gebruiken om de energietransitie in de regio te versnellen. Partijen hebben de overtuiging dat de transitie alleen gerealiseerd kan worden als er vanuit een gemeenschappelijk gedragen missie & strategie wordt samengewerkt. De opgestelde missie voor de regio luidt:

Een duurzame samenwerking op weg naar energieneutrale woningen in Hart van Brabant

Partijen hebben uitgesproken ook voor het vervolg samen te blijven werken aan het realiseren van de versnelling in de energietransitie in de regio Hart van Brabant. Deze wens wordt concreet in deze deal beschreven.

Partijen

1. Regio Hart van Brabant, rechtsgeldig vertegenwoordigd door drs. J van Groos;
2. De gemeente Dongen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door A.M. Wijnands;
3. De gemeente Gilze Rijen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door A. Zwarts;
4. De gemeente Goirle, rechtsgeldig vertegenwoordigd door G. van der Put;
5. De gemeente Heusden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door M.G.M. Poel;
6. De gemeente Hilvarenbeek, rechtsgeldig vertegenwoordigd door J. van de Wiel;
7. De gemeente Loon op Zand, rechtsgeldig vertegenwoordigd door G. Bruijniks;
8. De gemeente Oisterwijk, rechtsgeldig vertegenwoordigd door S. Verhoeven;
9. De gemeente Tilburg, rechtsgeldig vertegenwoordigd door B.R. de Vries;
10. De gemeente Waalwijk, rechtsgeldig vertegenwoordigd door drs. J van Groos.
11. De energie coöperaties of energie initiatieven uit bovengenoemde gemeenten:
 - Langstraat Energie (Waalwijk), rechtsgeldig vertegenwoordigd door A. Pols
 - Energiek Heusden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door G.M.A. van Hulten
 - Energie Collectief in de gemeente Loon op Zand, rechtsgeldig vertegenwoordigd door B. Branderhorst;
 - Energie Dongen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door L. Kuijsters;
 - Energie Gilze-Rijen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door A. Dilweg
 - Energie Coöperatie Udenhout, rechtsgeldig vertegenwoordigd door J. Snelders
 - Berkel Enschoot Energie Coöperatie, rechtsgeldig vertegenwoordigd door A. Peters
 - Energiefabriek013 (Tilburg), rechtsgeldig vertegenwoordigd door E. Vrins
 - Coöperatie Duurzame Energie Reeshof (Tilburg), rechtsgeldig vertegenwoordigd door L. Oomen
 - Werkgroep Duurzame Energie de Blaak (Tilburg), rechtsgeldig vertegenwoordigd door R. Zuer
 - Duurzame Energie Coöperatie Oisterwijk, rechtsgeldig vertegenwoordigd door M. van Gennip
 - Energie Coöperatie Hilverstroom (Hilvarenbeek), rechtsgeldig vertegenwoordigd door J.H.M.A Romgens
12. Stichting KIEN, rechtsgeldig vertegenwoordigd door Adrie van Duijne, directeur;
13. Midden Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij voor Energie en Duurzaamheid, rechtsgeldig vertegenwoordigd door H. Gels;
14. Buurkracht initiatief van Enexis Holding N.V, rechtsgeldig vertegenwoordigd door R.Woudstra;
15. Stichting Avans en meer in het bijzonder het Expertisecentrum Duurzame Innovatie, Avans-EDI, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer ir. R. A.M. Tönissen, academiedirecteur van de Academie voor Bouw & Infra, tevens penvoerder directeur van het Expertisecentrum Duurzame Innovatie

hierna gezamenlijk te noemen 'partijen'.

Overwegende dat:

- a. in september 2013 door 40 maatschappelijke organisaties het *Energieakkoord voor duurzame energie* (SER Energieakkoord) is ondertekend;
- b. op 20 maart 2015 het Brabants Energieakkoord is gepresenteerd;
- c. op 9 juli 2015 door een groot aantal partijen de deal Brabantse Stroomversnelling is ondertekend en de ambitie heeft om binnen twee jaar 1.000 Nul-op-de-Meter woningen te realiseren;
- d. alle gemeenten in Nederland vanuit de VNG de opdracht gekregen hebben de energietransitie te versnellen;
- e. gemeenten hiervoor in 2014, 2015 en 2016 jaarlijks een bijdrage ontvangen om het proces te ondersteunen voor deze versnelling;
- f. de regio Hart van Brabant deelneemt in de Alliantie van Brabant 2014. Het versnellen van de verduurzaming van de gebouwde omgeving door onder meer nieuwe financierings- en samenwerkingsvormen is als een van de inhoudelijke topprioriteiten benoemd;
- g. er veel lokale initiatieven zijn, bijvoorbeeld in energie coöperaties die aan deze versnelling medewerking kunnen verlenen;
- h. deze lokale initiatieven samen met gemeenten en corporaties het intermediaire aanspreekpunt zijn om op wijkniveau in contact te komen met bewoners en hen te mobiliseren bij de verduurzaming van de bestaande woningen;
- i. Stichting KIEN samen met maatschappelijke partijen een innovatiereis heeft ontwikkeld die streeft naar Energieneutrale gemeenten;
- j. KIEN in haar 0-energieprogramma samen werkt met de Kennispartnercoalitie, bestaande uit SBRCurnet, Saxion, DIO en BOB Opleiding, Training en Advies;
- k. Avans Hogeschool een Expertisecentrum Duurzame Innovatie heeft opgericht wat mede ten doel heeft om sociaal technologische vraagstukken uit de maatschappij te evalueren en te onderzoeken;
- l. Enexis Holding N.V het project Buurkracht heeft opgezet en op dit moment, veelal in samenwerking met energie coöperaties, actief is in 35 buurten in Brabant, waarvan 9 in de regio Hart van Brabant. In deze buurten zijn Buurkrachtteams actief. In een buurtteam zitten vrijwilligers uit de buurt (vaak leden van energie-initiatieven) die samen met de buurt energie willen besparen door het opzetten van buurtacties.

Komen overeen:

Artikel 1. Gezamenlijke ambitie

1. Partijen hebben de gezamenlijke ambitie om in de periode van medio 2015 tot eind 2017, grote aantallen woningen energetische te verbeteren, dit met het concrete doel:
 - a. 3.000 particuliere koopwoningen energetisch verbetert met oog op Nul op de Meter¹ en;
 - b. hiervan worden 200 woningen in één keer naar Nul-op-de-Meter (NOM) gerenoveerd, in een verdeling van 75% huur, 25% koop. Deze woningen zijn (in principe) gebouwd in de periode 1950 - 1980.
2. Om de transitie op duurzame wijze op gang te brengen en na 2017 in stand te kunnen houden herkennen de partijen de noodzaak tot het ontwikkelen van een duurzaam bedrijfsmodel waarin lokale overheid, ondernemers, onderwijs en de ondernemende burgers (lokale energie-coöperaties) op innovatieve wijze samenwerken. Eind 2017 zal een duurzaam bedrijfsmodel zijn ontwikkeld dat de provinciale ambitie om het tempo op te voeren naar minimaal 50 NOM-renovaties per dag in 2021 concreet vorm en inhoud geeft in de regio HvB.

Artikel 2. Partijen, doelen en inzet

2.1 Samenwerking

1. Ondertekenaars, zoals benoemd onder het hoofdstuk 'partijen' gaan een inspanningsverplichting aan. Iedere groep van deelnemers (gemeente, energie coöperaties, etc.) spant zich in om de in deze deal benoemde activiteiten uit te voeren ten einde de gezamenlijke ambitie te realiseren. Deze inspanningsverplichting is niet in rechte afdwingbaar.
2. Mochten één of meerdere doelen achterblijven of niet haalbaar blijken, dan is het legitiem om de samenwerking zo nodig op onderdelen te herijken.
3. Om te zorgen dat inspanningen en resultaten gelijk oplopen, danwel elkaar volgtijdelijk opvolgen, zullen ondertekenaars de samenwerking en voortgang periodiek evalueren. Dit onderdeel staat verder uitgewerkt in artikel 3.
4. Ondertekenaars bieden ruimte voor toetreding van nieuwe partijen tot de *Deal: Op weg naar energieneutrale woningen in Hart van Brabant*, zolang dat bijdraagt aan de gezamenlijke ambitie en de realisatie van de projecten niet in de weg staat dan wel ernstig wordt vertraagd.

2.2 Allen

1. Partijen die benoemd staan in deze deal bepalen gezamenlijk de strategie voor de energietransitie in de regio, vanuit het gedeelde beeld van de transitie volgens de voor de regio opgestelde Business Model Canvas in bijlage A. Elke partij draagt bij aan het formuleren van de strategie, committeert zich aan benoemde projecten en spant zich in om proces-, project- en/of inhoudelijke inbreng te realiseren.

¹ Definitie Nul op de Meter woning: Een woning (nieuwbouw of gerenoveerd) waarbij de in- en uitgaande energiestromen voor gebouw grondgebonden energie (ruimteverwarming, ruimtekoeling, warmtapwater gebruik, ventileren) en gebruik van huishoudelijke en overige elektrische apparatuur (incl. verlichting) en eigen opwekking van energie op jaarbasis in balans, zodat de som per saldo nagenoeg nul is. Dit geldt onder standaard klimaatcondities zoals die gelden in Nederland en bij standaard gebruik van de woning, zoals vastgelegd in ontwerpuitsgangspunten onderbouwd door Nederlandse normen. Een Nul op de Meter renovatie garandeert niet alleen grote stappen op het gebied van energiebesparing, maar ook een gezond en comfortabel binnenmilieu.

2. Om te komen tot een duurzaam bedrijfsmodel spannen de partijen zich in de periode tot eind 2017 allereerst in om uitvoering te geven aan onderstaande projecten, namelijk:
 1. Aanjagen 200 Nul-op-de-Meter woningen in Hart van Brabant;
 2. Energiemaatwerk voor het energetisch verbeteren van 3000 woningen;
 3. Realiseren van energiemarktplaats(en) voor vraag en aanbod;
 4. Creëren van energie-werkbudgetten;
 5. Opleiden van energie straatambassadeurs;
 6. Oplijnen van energie-advies en uitvoeringsspecialisten;
 7. Ontwikkelen van energie-bewustwordingscampagnes;
 Deze projecten staan beschreven in bijlage B.
3. De partijen uit deze deal spannen zich in om een regionaal lerend netwerk op te bouwen waarin bovengenoemde projecten kunnen worden geëvalueerd, nieuwe concepten en ideeën tot wasdom kunnen komen, kennis wordt gedeeld en structurele problemen kunnen worden opgelost.

2.3 Regio Hart van Brabant:

1. Zij coördineert in ieder geval tot eind 2016 de uitvoering van de *Deal: Op weg naar energie-neutrale woningen in Hart van Brabant*;
2. Zij legt de verbinding naar de provincie of Rijksoverheid geïnitieerde relevante programma's en doelstellingen teneinde doelstellingen en middelen optimaal met elkaar te koppelen;
3. Zij zoekt bij het optreden van knelpunten en belemmeringen actief mee naar oplossingen;
4. Zij organiseert kennisuitwisseling met andere regio's binnen en buiten de provincie Noord-Brabant en zoekt daarbij actief naar kansrijke inhoudelijke verbindingen (bijvoorbeeld op het gebied van windenergie);
5. Zij zal de woningbouwcorporaties betrekken bij het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad, waardoor kansrijke koppelingen kunnen ontstaan tussen de NOM-renovatie van huur- en koopwoningen;
6. Zij organiseert van een vertegenwoordiging voor het bestuurlijk overleg (zie artikel 3).

2.4. De gemeenten

1. Zij spannen zich in om voor eind 2016 zich aan te sluiten bij de *Brabantse Deal Nul op de Meter* om invulling te geven aan de ambitie om alle 200.000 woningen in Hart van Brabant voor 2050 energieneutraal te maken. Na ondertekening hiervan spannen zij zich onder andere ook in tot:
 - a. de verankering van NOM in de gemeentelijke ambities en organisatie (denk aan economie, wonen, milieu communicatie, grondzaken, stedenbouw, wonen en milieu);
 - b. ruimte geven aan Nul op de Meter binnen gemeentelijke beleid en regelgeving;
 - c. het maken van NOM-renovatie (prestatie)afspraken tussen gemeenten en woningcorporaties;
 - d. het in beeld brengen van kansrijke NOM-renovatiewijken en buurten en het delen van deze informatie met de andere partijen binnen de deal;
 - e. het faciliteren in het proces tussen aanbieders en bewoners en treden op als verbinder tussen andere partijen zoals energie coöperaties, netwerkbedrijven en andere maatschappelijke partijen voor zover relevant voor de realisatie van de gezamenlijke ambitie;
 - f. het delen van kennis en ervaring onderling en met partners verbonden binnen deze deal als ook met andere partijen, voor zover relevant voor de realisatie van de gezamenlijke ambitie;
 - g. Zij brengt per gemeente ten minste één concreet project/activiteit (pilot, wijkaanpak, o.i.d.) voor de periode tot 1 januari 2018. Het project/de activiteit levert een concrete bijdrage aan de NOM-renovatie van de eerste 200 woningen;

2. De gemeenten reserveren binnen de gemeentebegroting per energiecoöperatie minimaal €2.500 euro om jaarlijks de lokale energie coöperaties / vereniging te ondersteunen voor het organiseren van activiteiten die bij dragen aan de doelstelling van deze deal;
3. Zij ontwikkelen samen met de lokale partners ten minste één concreet project/activiteit (pilot, wijkaanpak, o.i.d.) voor de periode tot 1 januari 2018. Het project/de activiteit levert een concrete bijdrage aan de energetische verbetering van koopwoningen met het oog op nul-op-de-meter als bijdrage in de eerste 3.000 koopwoningen.

2.5 De energie coöperaties of energie-initiatieven:

1. Zij stellen binnen haar coöperatie of initiatief aanwezige (buurt)kennis, mankracht en netwerken beschikbaar om bovenstaande ambitie, (uitgewerkt in artikel 1) te verwezenlijken door:
 - a. voorstellen te doen voor een lokale energiereductie aanpak in straat, wijk of dorp;
 - b. actief te helpen bij het leggen van contacten naar particuliere woningeigenaren;
 - c. de mogelijkheid te onderzoeken om opgeleide Energie-straatambassadeurs, genoemd in project 4 onder de verantwoordelijkheid van de energiecoöperatie te laten functioneren;
 - d. de ontwikkelde producten, bijvoorbeeld op het gebied van energie-communicatie, te gebruiken bij het promoten van het thema energiereductie;
 - e. haar netwerk in te zetten bij het organiseren van voldoende deelnemers die hun woning energetisch willen verbeteren.
2. Zij organiseren een vertegenwoordiging in het bestuurlijk overleg zie artikel 3.

2.6 Stichting KIEN

1. Stichting KIEN mobiliseert en begeleidt bedrijven uit de regio om te komen tot een passend, geïntegreerd aanbod van producten en diensten per doelgroep. Zowel op het gebied naar Nul-op-de-Meter proposities als naar proposities die leiden tot Nul-op-de-Meter in stappen.
2. Zij zoekt de samenwerking met onder andere branche-organisaties zoals Bouwend Nederland en Uneto VNI op, zodat zoveel mogelijk lokale bedrijven betrokken worden bij het verduurzamen bij de woningvoorraad.
3. Voor de uitvoering van dit programma werkt KIEN samen met Innoprofs.

2.7. Midden Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij voor Energie en Duurzaamheid

1. MOED onderzoekt of het mogelijk is om de opleiding voor energie-architecten voor utiliteitsbouw verbreed kan worden naar een opleiding voor energie-architecten voor de bestaande woningbouw.
2. Zij onderzoekt op welke wijze zij alternatieve financieringsconstructies voor particuliere woningeigenaren kan organiseren, bijvoorbeeld door middel van ESCO's, alternatieve aanbestedingen of inkoopacties.

2.7 Enexis Holding N.V met het project Buurkracht

1. Buurkracht is op dit moment actief in meer dan 40 buurten in Brabant en maandelijks komen hier buurten bij. In Hart van Brabant zijn dit op het moment 9 buurten. Elke buurt heeft een buurtteam waar vrijwilligers uit de buurt samen met hun burens energie besparende maatregelen willen nemen. Buurkracht, een initiatief van Enexis Holding N.V., ondersteunt hen met persoonlijke begeleiding en (communicatie)middelen.
2. Buurkracht spant zich in om in zoveel mogelijk buurten in Hart van Brabant een buurtteam activeren.
3. Binnen de communicatie zal Buurkracht ook aandacht geven aan de ambities in Hart van Brabant op het gebied van energiereductie door:
 - a. de Hart van Brabant buurtteams te informeren over Nul-op-de-Meter ontwikkelingen;
 - b. als een NOM werkgroep in een buurt start deze te ondersteunen in de (buurt)communicatie;
 - c. het verspreiden van berichten en artikelen, bijvoorbeeld via nieuwsbrieven aan meer dan 2000 Brabantse Buurkracht.nl gebruikers .

2.8 Avans Hogeschool

Voor AVANS Hogeschool geldt dat zij via de inzet van studenten een ondersteunende rol kan spelen bij de (tussentijdse)evaluatie van de diverse uitvoeringsprojecten. Ook kan zij via stagiaires projectondersteuning bieden. Tot slot kan zij in samenwerking met de Universiteit van Tilburg een langjarig wetenschappelijk onderzoekprogramma naar Energiereductie en gedrag vorm en inhoud geven.

2.9 Sympathisanten

De hierna benoemde sympathisanten maken vooralsnog geen onderdeel uit van het samenwerkingsverband maar zijn wel betrokken geweest bij het tot stand komen van deze deal. Zij ondersteunen echter de inzet en ambitie van de overige partijen en dragen met hun hieronder beschreven inzet bij aan de succesvolle realisatie daarvan.

- a) Bleeve is een nieuw online platform waarin alle beschikbare openbare data samen komt en bewoners op een laagdrempelige manier offertes kunnen opvragen en met elkaar informatie kunnen delen.
- b) Coöperatie Innozaam biedt een online kennisbank met data over verschillende innovatieve duurzame technieken. Veel leden van Innozaam hebben bedrijven uit de regio Hart van Brabant.
- c) Nieuwe uitdagingen vragen om creatieve oplossingen. Hoe kan het beter? Hoe kan het anders? Hermens Concepts & Creations doorbreekt het vaste denkpatroon om nieuwe ideeën te ontwikkelen en te realiseren en wil op deze manier een bijdragen blijven leveren aan deze deal. Deze andere manier van kijken zorgt ervoor dat je de mogelijkheden/kansen scherper ziet. Dit resulteert in andere, heldere oplossingen.
- d) Stroomversnelling is een landelijk netwerk waarin partijen die werken aan het leveren van geïntegreerde Nul-op-de-Meterconcepten verenigd zijn. Van aanbieders en hun toeleveranciers tot woningcorporaties en 'mogelijkmakers' zoals gemeenten en netbeheerders. Stroomversnelling voorziet in een hulpstructuur aan haar leden. Leden kunnen gebruik maken van experts en coaches die hen helpen bij hun individuele business en propositieontwikkeling. Daarnaast biedt Stroomversnelling support aan groepen leden die gezamenlijke werken aan een propositie of een onderdeel daarvan. Denk aan bijvoorbeeld een gevelcomponent, een financieringsoplossing of bewonerscommunicatie. Daarnaast zet de stroomversnelling zich namens de leden in voor het creëren van randvoorwaarden op landelijke en zelfs Europese schaal zoals in landelijke wet- en regelgeving, normering , de ontwikkeling van financiële producten, verzekeringen en het verbinding.

den met bovenregionale partijen die belangrijk zijn in het innovatie- en industrialisatieproces.

- e) Brabantse Milieufederatie is één van de aanjagers van het Brabants Energieakkoord en maakt zich sterk voor het aanjagen en monitoren van de doelstellingen van het akkoord, de verankering van de verschillende deelgebieden en de verbinding tussen de verschillende agenda's en uitvoeringsprogramma's. Daarnaast kan de Brabantse Milieufederatie een rol spelen bij de kennisvergaring en overdracht vanuit de stimulering van de particulieren vraag naar Nul-op-d-Meter woningen of de weg daarnaartoe. Bijvoorbeeld door het opleiding van energie-straatambassadeurs. Daarnaast kan de Brabantse Milieufederatie een ondersteuning bieden in het totale proces om te komen tot een duurzaam bedrijfsmodel waarin alle betrokken partijen op een innovatieve wijze samenwerken.
- f) Het Midpoint Center for Social Innovation (MCSI) is het vlaggenschip voor social innovation in de regio. Het is hiermee de broedplaats van ondernemerschap en innovatie met als ultiem doel het creëren van maatschappelijke én economische (meer)waarde. Het centrum opent haar deuren voor ondernemende mensen die willen bijdragen aan een meer vitale regio. Denk hierbij aan studenten, ZZP'ers, starters, projecten, grootbedrijven, overheden en overleggroepen. Het MCSI biedt aan om te ondersteunen om een bloeiend lerend netwerk voor de regio mee te ontwikkelen voor regio.

Artikel 3 Organisatie

1. Iedere partij in deze samenwerking is verantwoordelijk voor het verkrijgen en onderhouden van draagvlak binnen de eigen organisatie en/of achterban voor de bijdrage die er per partij geacht wordt geleverd te worden;
2. De gemeenten geven bij monde van de ambtelijk vertegenwoordiger in de regel twee maal per jaar een terugkoppeling op bestuurlijk (lokaal en regionaal) niveau om de vorderingen te bespreken en acties te benoemen;
3. Om de voortgang van deze deal te monitoren wordt drie maal per jaar een bestuurlijk overleg gepland met vertegenwoordigers van de deelnemende partijen waarbij in ieder geval vertegenwoordigers vanuit de samenwerkende gemeenten, de energiecoöperaties, de ondernemers en het onderwijs deelneemt;
4. Per project wordt een overlegvorm en -cyclus georganiseerd. De beoogd projecteigenaar neemt hierin het voortouw. Terugkoppeling van de voortgang van het project vindt driejaarlijks plaats en dient als input voor het bestuurlijk overleg;
5. Drie a vier keer per jaar vindt er in het kader van netwerkvorming, kennisoverdracht en projectontwikkeling een plenaire bijeenkomst met alle partijen uit deze deal plaats;
6. De samenwerking kent bij aanvang van het proces de partijen die onder 'Partijen' genoemd staan. Als er naar het oordeel van één van de partijen een nieuwe partij moet worden toegevoegd dan wordt dat via het bestuurlijk-overleg ingebracht en besloten.

Artikel 4. Financiën

1. De gezamenlijke gemeenten stellen de middelen die zij vanuit de VNG ondersteuningsstructuur hebben verkregen of nog verkrijgen ter beschikking aan deze deal:
2. De gezamenlijke gemeenten spannen zich in om binnen haar eigen gemeenten, de regio begroting of bij de provincie, de rijkoverheid of bij Europese fondsen (bv het Juckerfonds) te onderzoeken of aanvullende middelen beschikbaar gesteld kunnen worden om de aanpakken verder te kunnen uitrollen en verder te kunnen ontwikkelen.

Artikel 5. Inwerkingtreding en beëindiging

1. Deze deal treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening door de deelnemende partijen.
2. Deze deal eindigt nadat de gezamenlijke partijen hebben vastgesteld dat de doelstelling is gehaald of heeft vastgesteld dat de deal geen toegevoegde waarde meer heeft voor het realiseren van de doelstelling en/of de projecten.
3. Elke partij kan met inachtneming van een opzegtermijn van twee maanden de deelname aan de deal opzeggen, indien de omstandigheden zodanig zijn veranderd dat de partij het redelijk vindt om de deelname te beëindigen.

Artikel 6. Wijzigingen & aanvullingen

Elke partij kan verzoeken deze deal te wijzigen. De wijziging heeft de instemming van alle partijen nodig. Het bestuurlijk overleg stelt de wijziging vast. Voor zover de wijziging een akkoord behoeft van een ander echelon in de eigen achterban, dragen de vertegenwoordigers van partijen daar zelf zorg voor.

Artikel 7. Evaluatie

De uitvoering en werking van deze deal zal jaarlijks door de partijen geëvalueerd en met elkaar besproken.

Ondertekening
d.d. 9 oktober 2015

BIJLAGE A BUSINESS MODEL CANVAS HART VAN BRABANT

In deze bijlage wordt beschreven hoe de canvas voor de opgave in Hart van Brabant gelezen moet worden.

Business Model Canvas in vogelvlucht

Het business model canvas is een krachtig instrument om op overzichtelijke en bedrijfsmatige manier de regionale samenwerking gericht op de energietransitie in kaart te brengen. De toegevoegde waarde die daarbij ontstaat levert zowel op economisch als ecologisch en sociaal-maatschappelijk gebied een positief effect. In een oogopslag is het helder waarom, voor wie, met wie en hoe gekomen wordt tot een versnelde energietransitie in Hart van Brabant. In het bijzonder wordt antwoord gegeven op de vraag hoe particuliere woningeigenaren vanuit de zogenaamde klantgroepenbenadering in beweging te krijgen zijn. Want uiteindelijk draait businessmodelinnovatie om het creëren van waarde voor de betrokken organisaties, hun individuele klanten en de maatschappij als geheel. Het business model canvas beschrijft aan de hand van negen basisbouwstenen hoe organisaties waarde willen creëren, leveren en behouden. De negen bouwstenen omvatten de vier hoofdgebieden van een organisatie: klanten, aanbod, infrastructuur en financiële levensvatbaarheid.

In drie stappen is de canvas voor Hart van Brabant met de hiergenoemde partijen ingevuld. Allereerst werd met elkaar gekeken naar de klantsegmenten. Klanten vormen het hart van elk businessmodel. Zonder klanten geen bestaansrecht. De volgende vragen stonden hierbij centraal: Wie is die particuliere woningbezitter, is deze te typeren en wat zijn kenmerkende behoeften? Vervolgens is daar een overkoepelende waardepropositie voor geformuleerd. De waardepropositie is immers de reden dat klanten de ene organisatie verkiezen boven de ander. Zij lost een klantprobleem op of voorziet in een (al dan niet latente) klantbehoefte. Sommige waardeproposities voorzien immers in een volkomen nieuwe reeks behoeften die klanten nog niet eerder hebben waargenomen, omdat er nog geen vergelijkbaar aanbod is. Dit hangt vaak samen met technologische en of sociale innovaties. Denk bijvoorbeeld aan innovatieve Nul-op-de-Meter-renovaties, waarbij ketensamenwerking tussen aannemers, installatiebedrijven en de toeleverende industrie onmisbaar is. Daarom is vervolgens ook gekeken naar de benodigde samenwerking om te komen tot daadwerkelijke realisatie van de propositie (keypartners). Oftewel: voor wie doen we dit, waarom doen we dit en wie hebben we daar voor nodig. Tegelijkertijd werd door de deelnemers gekeken naar de wijze waarop klanten benaderd zouden moeten worden en wat het aanbod moest zijn - uiteraard afgestemd op de specifieke behoefte per klantsegment. Dit alles heeft uiteindelijk geresulteerd in een zevental globaal uitgeschreven projecten die door de verschillende partijen in de periode tot en met eind 2017 nader uitgewerkt en uitgevoerd worden. Deze projecten staan dik gedrukt en onderstreept in de canvas weergegeven.

Toelichting canvas Hart van Brabant

Klantsegmenten

De gemiddelde woningbezitter bestaat niet, maar er zijn wel groepen te onderscheiden met overheersende eigenschappen. Eind 2014 is door bureau Smart Agent een woonbehoefte onderzoek in de regio verricht. Hierin worden vier leefstijlen onderscheiden, aangeduid met vier kleuren. In iedere groep staan andere behoeften centraal, waardoor ze op een andere manier naar de wereld kijken en andere keuzen maken. De groepen onderscheiden zich van elkaar op twee dimensies. De eerste (horizontaal) maakt een onderscheid tussen een gerichtheid op de groep (familie, vrienden, etc.) of op de eigen persoon. De tweede (verticaal) maakt onderscheid tussen mensen die extrovert zijn, gemakkelijk hun emoties tonen en contact maken, en mensen die juist hun emoties onderdrukken en minder snel contact maken.

In de regio Hart van Brabant zijn de gele en groene leefstijl sterk vertegenwoordigd. Toch zijn er in de verschillende gemeenten ook duidelijke accentverschillen. Zo is in de gemeente Hilvarenbeek en de gemeente Oisterwijk de blauwe leefstijl sterk vertegenwoordigd ten opzichte van de rest van de regio. In Oisterwijk zien we, net als in Tilburg en Gilze en Rijen, een oververtegenwoordiging van de rode leefstijl.

De gele leefstijl: staat voor betrokkenheid en harmonie. Voor de gele consument neemt het gezin (of het streven daarnaar) een centrale positie in het leven in. Deze consumenten hechten veel waarde aan goede (gezellige) sociale contacten, zowel in de buurt waar zij wonen als op het werk. Zij hebben een open instelling, voelt zich erg betrokken bij anderen en is altijd bereid om een ander te helpen. Sociale contacten, gezelligheid, harmonie en evenwicht zijn belangrijke waarden voor deze consumenten. Hierbij gaat het zowel om harmonie tussen burens als harmonie tussen werk en privé.

De groene leefstijl staat voor geborgenheid en zekerheid. De groene consument is vooral graag op zichzelf. Deze mensen leiden een rustig leven en beweegt zich in een kleine kring van familie, vrienden en/of burens waarmee zij intensieve contacten hebben. Zij typeren zich als kalm, rustig en serieus. Privacy is erg belangrijk; de groene consument trekt zich dan ook graag terug in de eigen woning. 'Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg' zou een lijfspreuk kunnen zijn van de groene consument, die wars is van toeters en bellen.

De blauwe leefstijl staat voor ambitie en controle. Deze groep is over het algemeen zeer ambitieus en ziet een succesvolle carrière als een belangrijk doel in het leven. Hierbij maken zij gebruik van een tomeloze inzet, analytische capaciteiten en assertiviteit, maar ook bedachtzaamheid; beslissingen worden weloverwogen genomen. Mensen in de blauwe leefstijl zijn directief ingesteld; zij houden de touwtjes graag in handen. De blauwe leefstijl houdt van luxe en mooie dingen en is gevoelig voor status. Dat zij een succesvolle carrière hebben opgebouwd (of daar mee bezig is) mag immers best getoond worden. Zeker als ze zich daarmee onderscheiden van anderen.

De rode leefstijl staat voor vrijheid en flexibiliteit. De rode consument is een consument met een vrije, eigenzinnige geest die onafhankelijkheid boven alles stelt. Voor de rode consument is er in het leven meer dan alleen werk, het gezin of de buurt. Genieten is een sleutelbegrip en er wordt dan ook tijd ingeruimd voor culturele ontwikkeling en het maken van verre reizen. Vrijheid en flexibiliteit is in de werksituatie dan ook van grote waarde. De rode consument heeft een losse en actieve manier van leven. In marketingtermen geldt rood als een “early adopter” – een consument die graag producten als eerste koopt of gebruikt en niet afwacht totdat iets mainstream is geworden.

Met het oog op de gewenste energietransitie is tijdens de regiobijeenkomsten gezocht naar een thematische rode draad die op alle vier de klantsegmenten van toepassing is. Zo blijken alle klanten zeven eigenschappen met elkaar gemeen te hebben: persoonlijk contact, vertrouwen, ontzorgen, passende informatie, het te behalen voordeel moet expliciet zijn, zelfbeschikking en tenslotte zou de latente behoefte aan energiebesparende maatregelen expliciet gemaakt moeten worden. Met name dat laatste geeft richting aan de klantbenadering. Niet iedere klant is hetzelfde en kan niet met eenzelfde aanbod worden benaderd om verleid te worden tot het nemen van maatregelen aan de woning.

Geel en groen zijn in het segment van de rijtjeswoning goed vertegenwoordigd, 43 respectievelijk 30%. De blauwe en rode groep wonen meer in vrijstaande woningen. Dit is relevant aangezien de Nul-op-de-Meter campagne zich vooralsnog beperkt tot rijwoningen en tweekappers gebouwd tussen 1950 en 1980.

Gaandeweg het proces werd het voor de partijen ook duidelijk dat de energietransitie voor sommige klanten wellicht beter vanuit levensloopbestendigheid kan worden benaderd. Net als de rest van Nederland krijgt ook de regio Hart van Brabant krijgt te maken met vergrijzing. De vergrijzende groep inwoners van onze regio wil graag verbonden blijven met de sociale omgeving, maar ziet hun woning en directe omgeving als een belemmering. Uit het woonbehoefte blijkt bijvoorbeeld dat 40 procent van de senioren overweegt te verhuizen. Verreweg de meeste willen echter wel blijven wonen in hun huidige woonomgeving. Arrangementen (totaal van organiseren, financieren en techniek) om die belemmeringen weg te nemen in combinatie met verduurzamen van de woning zouden wel eens de sleutel kunnen zijn: energie als middel, leefbaarheid als doel.

Waardepropositie

Wat het proces van onze regio bijzonder maakt is dat alle deelnemers al snel behoefte hadden aan een gemeenschappelijk missie, een waardepropositie: “Samen verantwoordelijkheid nemen voor de volgende generaties, een duurzame samenwerking op weg naar een Energieneutrale woningvoorraad in Hart van Brabant.” Bijzonder omdat op andere plaatsen nogal eens te snel in de valkuil van de technische maatregelen wordt gestapt. Gelijktijdig werd op provinciaal niveau gewerkt aan de Stroomversnelling, een programma met als doel om in 2050 de 800.000 woningen in onze provincie energieneutraal te krijgen. De waardepropositie uit de regio werd vervolgens gekoppeld aan hetgeen Nul op de Meter (NOM) is gaan heten. Met dien verstande dat voor de regio niet alleen op NOM ingestoken gaat worden, maar ook op NOM in stappen. Dat laatste betekent dat klantgericht wordt bekeken wat voor de klant wenselijk en haalbaar is, zodat een Energieneutrale woning ook in een aantal opeenvolgende stappen kan worden gerealiseerd.

Keypartners

Zoals gezegd hebben vertegenwoordigers van de vier O's (overheid, onderwijs, ondernemers, ondernemende burgers) deelgenomen aan dit proces rond de canvas. Men begon zich te realiseren dat alleen vanuit de samenwerking de waardepropositie gerealiseerd kan worden. Een beweging die bottom-up combineert met top-down.

De vier O's hebben zich gecommitteerd aan de canvas en vormen een duurzame samenwerking voor de regio. Een belangrijke vervolgstap is nu echter om de Canvas ver te completeren qua kostenstructuur en inkomstenbronnen. De verschillende uitwerkingsprojecten die benoemd zijn moeten hiervoor concrete input leveren. Na ondertekening van deze deal zullen deze onder leiding van de beoogd trekker verder uitgewerkt worden samen met het ondersteunende projectteam. Dit zo SMART mogelijk. Bij het uitwerken van de verschillende projecten kan het zo zijn dat het team moet worden uitgebreid met nieuwe partijen die een aanvullende inbreng hebben met het oog op het sluitend krijgen van de businesscase.

Een lerend netwerk op weg naar een duurzaam nieuw bedrijfsmodel

Einddoel is het tot stand brengen van een bedrijfseconomisch levensvatbaar maatschappelijk energietransitiebedrijf voor de 4 regionale O's. Dit ter versterking van de economisch vitaliteit van de regio alsmede het sociaal welzijn van haar inwoners en de ecologische veerkracht van het milieu. Uiteindelijk leidend tot een volledig energieneutrale woningvoorraad in 2050.

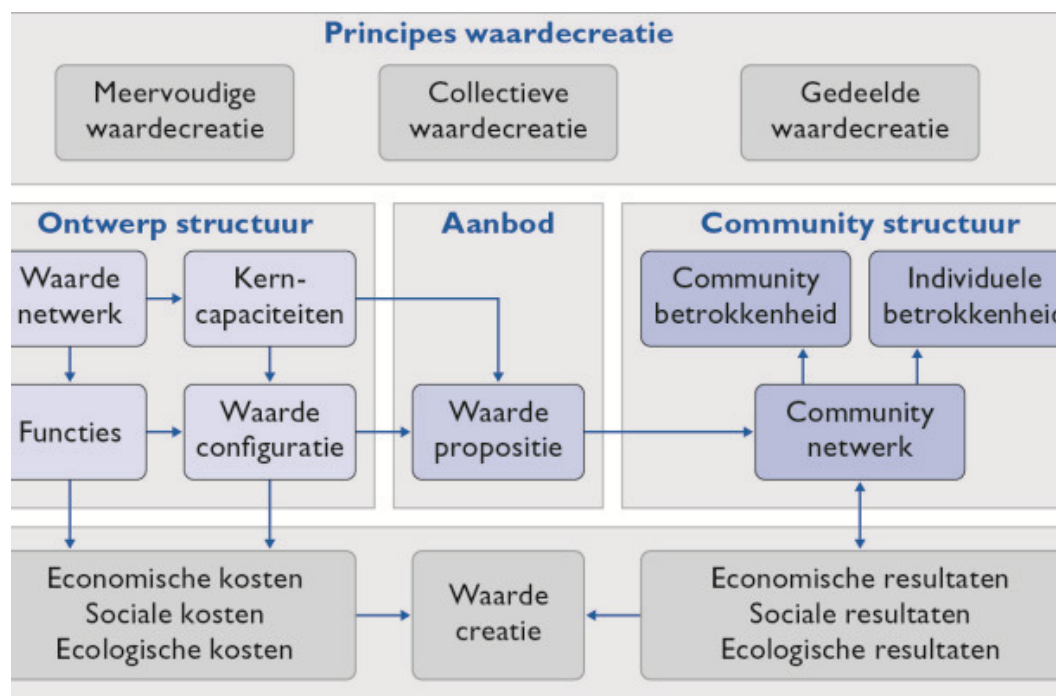
Om dit duurzame bedrijfsmodel te kunnen realiseren is allereerst echter een breed samengesteld lerend netwerk nodig.

Een lerend netwerk is een inspiratieplek voor deelnemers waar zij met en van elkaar leren en waar zij samenwerken aan een collectief leerproces. Door gelijkgestemde energie rond de hierboven beschreven op de lange termijn gerichte ambitie en deze tijdens de uitvoering van de verschillende op de korte termijn gerichte deelprojecten bij elkaar te brengen, ontstaat een gezamenlijke verkenningstocht. Het resultaat? Gezamenlijk nieuwe inzichten krijgen, verrijken van elkaars ideeën, elkaar inspireren, maar ook oplossingen vinden die in de praktijk werkbaar zijn. Deelname aan een lerend netwerk is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Deelnemers leveren een actieve bijdrage zodat het principe van 'halen en brengen' zijn werk kan doen. Het netwerk van regionale vertegenwoordigers van de 4 O's moet de energietransitie in Hart van Brabant versnellen door succesvolle implementatie van technologische en sociale innovaties.

Deze samenwerking voor Hart van Brabant gaat de komende 1,5 jaar daarom aan de slag met een zevental uitvoeringsprojecten. (Tussen)Resultaten van deze pilotprojecten dienen als bouwstenen van het duurzame bedrijfsmodel. Dit model levert waarde op in economische, ecologische en maatschappelijke zin. Voor alle vier de O's. Het moet immers voor alle partijen interessant zijn en blijven om met elkaar samen te werken.

We leven in een tussentijd, een tijd van transitie van een lineaire naar een circulaire economie. Het moet radicaal anders, maar hoe dan? Zowel vanuit private als publieke kant moet worden bezuinigd op een economie van het verleden. Tegelijkertijd wordt een economie van de toekomst zichtbaar in de vele initiatieven die worden ontplooid door burgers, bedrijven en overheden. Het resultaat is een dynamische nog rafelige zoektocht naar het samen opnieuw uitvinden van waardecreatie. Waardecreatie die zich op een andere manier laat organiseren. Tussen burgers onderling, maar ook tussen burgers en bedrijven en overheden. Met andere spelregels, principes en verschuivende technologie. Die leiden tot andere vormen van transacties. Centraal bij dit alles staat echter een waardecreatie die is gebaseerd op drie met elkaar samenhangende uitgangspunten: delen, meervoudig en collectief.

Het gaat volgens Jan Jonker (Radboud Universiteit Nijmegen) in zijn lopende onderzoek naar Nieuwe Business Modellen (2013) altijd om gedeelde waardecreatie, waarbij de participanten zowel individueel als collectief kunnen profiteren van de waarde die ze samen creëren. Het gaat ook altijd om meervoudige waardecreatie: sociaal welzijn, ecologische veerkracht, naast economisch profijt. Tot slot gaat het altijd om een vorm van collectieve organisatie: waardecreatie is per definitie een gezamenlijke activiteit, een proces van co-creatie en coöperatie. Onder Nieuwe Business Modellen worden vervolgens die modellen verstaan waarin deze uitgangspunten vertaald worden in een nieuw transactie-concept. Kenmerkend is daarbij dat in zo'n nieuw transactieconcept, naast alleen geld, vaak ook andere transactiewaarden zoals tijd, kennis en kennis- en vaardigheden kunnen worden ingezet.



Vanuit de stelling dat alleen door de drie elementen op lokaal en/of regionaal niveau te bundelen er een waardeontwikkeling ontstaat die houdbaar is, zullen met name de projecten 1 (realiseren van 200 NOM-woningen), 2 (energiemaatwerk gericht op 3.000 energetisch verbeterende woningen) en 3 (energiemarktplaats voor vraag en aanbod) de nodige input gaan leveren. De andere projecten gaan inzicht geven in wat er verder randvoorwaardelijk nodig is om het duurzame bedrijfsmodel mogelijk te maken. Wat is er nodig qua regelgeving, hoe kunnen we financieel voordeel voor de woningeigenaar bestendigen, hoe bereiken we de doelgroep, enz. Daar waar investeringen in energieneutrale woningen geld kosten, levert eigen, duurzaam opgewekte en geleverde lokale/regionale energie voordeel op. Investeringen in woningen kunnen dan deels via de (kosten neutrale!) woonlasten en deels via het voordeel van de eigen energie bekostigd worden. Het wordt het vinden van een passende schaal waarop dit gaat werken.

BIJLAGE B: Energieke uitvoeringsprojecten in Hart van Brabant

1. Aanjagen 200 NOM woningen in Hart van Brabant

Ambitie: Het hebben van een energieneutrale ofwel Nul-op-de-Meter (NOM) woningvoorraad (zowel huur als koop) in 2050 (dat betekent circa 200.000 NOM-woningrenovaties in de komende 35 jaar);

Hoofddoel: Realiseren van 200 Nul-op-de-Meter woningen in HvB t/m eind 2017;

Projectbeschrijving: "Nul-op-de-Meter" betekent dat de in- en uitgaande energiestromen voor ruimteverwarming, -koeling, warm tapwater gebruik, ventileren, het gebruik van alle huishoudelijke apparatuur (incl. verlichting) en opwekking van energie voor een woning op jaarbasis in balans zijn, zodat de som nul is, onder standaard klimaatcondities zoals die gelden in Nederland en bij standaard gebruik van de woning. Een van de belangrijkste succesfactoren is: lage kosten. De renovatiekosten kunnen fors worden verlaagd door op industriële en uniforme wijze te bouwen. Bouwers en installateurs zijn daar nu hard mee aan de slag, in samenwerking met allerlei partijen in de (bouw)keten. Er worden standaarden en voorbeelden ontwikkeld die gegarandeerd voldoen aan de prestatie-eisen. Ondanks dat de markt voor vergaande energiebesparingsconcepten zich snel ontwikkeld, is er nog de nodige technische en sociale innovatie gevraagd om tot concrete uitvoering te komen. Via industrialisatie en schaalvergroting zullen tijdens eerste pilot-projecten de opgedane leerervaringen moeten leiden tot verdere standaardisering en steeds goedkopere productie. Met als motto "Voorlopers inspireren volgers" zullen woningcorporaties en particuliere woningeigenaren in kansrijke buurten en wijken (met veel seriematige rijwoningen en tweekappers, gebouwd tussen 1950-1980) door voorop lopende private uitvoeringsconsortia, moeten worden verleid tot een NOM-renovatie. Al dan niet te realiseren in stappen (zogenaamde no-regret-modules) en waarbij de uitvoering over tijd wordt uitgesmeerd;

Beoogd projecteigenaar: Regio Hart van Brabant

Beoogde teamleden: Gemeenten Hart van Brabant, Stichting KIEN, LEC's, Provincie, woningcorporaties, private uitvoeringsconsortia & externe experts HvB;

Beoogde looptijd: medio 2015-eind 2017;

Concreet projectresultaat: 200 NOM-woningen (50 koop en 150 huur);

Geraamd werkbudget:

- a. € 30.000 t.b.v kwartiermaker NOM koop Hart van Brabant, gedekt uit VNG middelen.
- b. pm, financiering van de onrendabele innovatie van de 25 pilot koopwoningen t/m 2017.

Beoogde (co)financieringsbron: Stroomversnelling Brabant, Brabants Energie- en/of Innovatiefonds, OP-Zuid, publiek-private-particuliere uitvoeringsbudgetten;

Concrete vervolgacties: in opstartfase (=korte termijn t/m eind 2015) en gericht op viertal strategische uitvoeringspartijen:

A. **Facilitators** (hieronder vallen alle te betrekken expertises bij individuele gemeenten HvB):

- optuigen van een formele ambtelijke overleg- en afstemmingsstructuur in HvB op het gebied van energiereductie en –opwekking;
- oplijnen alle relevante interne experts binnen individuele gemeenten (w.o. communicatie, vergunningverlening en ruimtelijke uitvoering, met als motto publieke huis op orde);
- in beeld brengen van kansrijke gebieden voor NOM (m.b.v. wijk- & woningkaarten);
- formuleren van lokale NOM-uitvoeringsplannen, inclusief inzet (boven)lokaal
- communicatiemiddelen en mogelijk hand- & versnellingsgeld
- onderzoeken of de onrendabele innovatie top van de eerste 50 particuliere woningen gedekt kan worden uit externe middelen, bijvoorbeeld de Brabantse Stroomversnelling.

B. **Vragers** (hieronder vallen alle potentieel geïnteresseerde particuliere woningeigenaren en woningcorporaties gericht op het uitvoeren van de NOM propositie dan wel Levensloopbestendige woning, zie ook project 6):

- Benaderen en informeren van een eerste kopgroep potentieel geïnteresseerde woningcorporaties, particuliere eigenaren en VVE-pilot
- Traceren reeds bestaande (bijna) NOM-woningeigenaren in HvB (met als motto: Energiepioniers gezocht).

C. **Aanbieders** (hieronder vallen alle potentieel geïnteresseerde private uitvoeringsconsortia (zie ook project 5) gericht op de totstandkoming van modulaire NOM-proposities):

- Benaderen en informeren potentiële uitvoeringsconsortia in HvB (met als motto: Energie-uitvoerders gezocht);
- Formeren van een eerste kopgroep van lokale uitvoeringsallianties NOM (Huur & Koop) met modulaire NOM-proposities.

D. **Experts** (hieronder vallen alle potentieel te betrekken externe experts gericht op de totstandkoming van modulaire Nul-10-0-propositie): (zie ook project 5).

1. Benaderen en informeren geïnteresseerde energieadviseurs, makelaars/taxateurs en kredietverstrekkers in HvB (met als motto Energie-expertise gezocht).
Makelaars, taxateurs en kredietverleners binnen Hart van Brabant via hun landelijke koepelorganisatie benaderd voor het volgen van een speciale masterclass over de nieuwe berekeningsmethode voor de relatie tussen uitgevoerde energiebesparingsmaatregelen en de woningwaarde, innovatieve NOM-renovatiehypotheken en andere groene financieringsinstrumenten (zoals de nationale energiebesparingslening etc.).

2. Energiemaatwerk aanpak voor 3.000 energetisch verbeterde koopwoningen

Ambitie: lokaal maatwerk in het uitvoeringstraject van de Energietransitie gericht op de bestaande woningvoorraad;

Hoofddoel: Realiseren van zo veel mogelijk Nul-op-de-Meter woningen passend bij de schaal, ambities en het organiserend vermogen van de individuele gemeenschappen binnen Hart van Brabant (gebaseerd op draagvlak en draagkracht in het lokale 4 O-netwerk);

Subdoel: Realiseren van zo veel mogelijk energetisch verbeterende woningen passend bij de schaal, ambities en organiserend vermogen van de individuele gemeenschappen in Hart van Brabant;

Projectbeschrijving: met als motto “meerdere wegen leiden naar Rome” geven lokale partijen op eigen wijze concreet invulling geven aan de uitvoeringsambities zoals geformuleerd in project 1. Het einddoel is als spreekwoordelijke stip aan de horizon bepaald, maar niet de weg daar naar toe. Dit is afhankelijk van het aanwezige draagvlak en draagvermogen binnen de afzonderlijke gemeenschappen van HvB. Het succes van de energietransitie in de bestaande woningvoorraad op lokaal niveau wordt in belangrijke mate bepaald door het vermogen om alle relevante actoren uit de 4 O's te betrekken en met hun hulp nieuwe renovatieconcepten te ontwikkelen en uit te rollen op weg naar een energieneutrale woningvoorraad in 2050. Het tempo waarin dat gebeurt is afhankelijk van vijf factoren, die nauw met elkaar samenhangen. Allereerst is er de factor leiderschap. In elke gemeenschap zijn lokale trekkers (als mentaal eigenaar) nodig om energieprojecten te initiëren, te continueren en uiteindelijk te realiseren. In de tweede plaats is er breed politieke en maatschappelijke steun nodig. Ruimtelijk economische condities is de derde factor en vormen zowel kansen als bedreigingen voor de energietransitie. Op de vierde plaats moeten de uitvoeringsstrategie op het gebied van energiebesparing- en energieopwekking recht doen aan de actuele behoeften en wensen van de betrokken vragers en aanbieders. Ten slotte is de verbinding met het strategisch netwerk op (boven)lokaal niveau van essentieel belang voor het lerend vermogen van de lokale gemeenschappen in HvB.

Op basis van de leerervaringen zoals die tot nu toe binnen de gemeente Tilburg zijn opgedaan met het Energiebesparingsproject Samen Geeft Energie kunnen de volgende vijf generieke procestappen worden onderscheiden:



Met behulp van uitnodigende Energie-communicatiecampagnes (zie ook project 6) op regionaal en gemeentelijke niveau worden algemene informatieavonden georganiseerd op buurt- en wijkniveau. Vervolgens worden door lokaal opererende straatambassadeurs (zie ook project 4) met geïnteresseerden keukentafelgesprekken gevoerd. Hierbij worden op basis van een eerste globale verkenning (quick scan) de energiebesparingsmogelijkheden van het betreffende huis ingeschat. Bewoners kunnen er vervolgens voor kiezen om ook een diepgaand Energie-maatwerkadvies te laten opstellen door regionaal opererende Energie-uitvoeringsspecialisten (zie project 5). Op basis waarvan dan kan worden besloten om tot daadwerkelijke uitvoering van Energiebesparende maatregelen over te gaan. Hiervoor wordt dan offerte aangevraagd bij regionaal verankerde private uitvoeringsconsortia met een bewezen positieve trackrecord op het gebied van energiebespa-

ring in de bestaande (particuliere en/of sociale) woningbouw. Tot slot kan in de nazorg-fase een definitief Energielabel worden aangevraagd en wordt met behulp van Buurkracht het ontstane buurtnetwerk in stand gehouden en verder uitgebreid. Zo kunnen buurtbewoners die het Energiebesparingstraject eerder hebben doorlopen, andere buurtgenoten die later instromen informeren over hun ervaringen. Ook kunnen bewoners die eerder tussentijds zijn afgehaakt (om voor hen moverende redenen) zo op een later moment weer aanhaken.

Beoogd projecteigenaar: Individuele gemeenten Hart van Brabant;

Beoogde teamleden: Stichting KIEN, LEC's, Enexis Holding NV (via Buurkracht), private uitvoeringsconsortia & externe experts HvB;

Beoogde looptijd: medio 2015-eind 2017;

Concreet projectresultaat: 3.000 energetisch verbeterde koopwoningen in kansrijke wijken en buurten in Hart van Brabant;

Geraamd VNG werkbudget: €100.000 voor de aanpakken buiten de gemeente Tilburg;

Beoogde (co)financieringsbron: Gemeentelijk hand- & versnellingsgeld, OP-Zuid, publiek-private-particuliere uitvoeringsbudgetten;

Concrete vervolgacties:

1. Organiseren van negen lokale regiotafels waarbij vertegenwoordigers van lokale energiecoöperaties, bedrijfsleven, overheid en onderwijs samen nadere afspraken over de wijze waarop de energietransitie binnen de bestaande woningvoorraad van de eigen gemeenschap het beste concreet vorm en inhoud kan krijgen in lokale Energie-uitvoeringsplannen;
2. Het uitwerken van de criteria waaraan de voorstellen van de aanpakken moeten voldoen;
3. Nul-op-de-Meter in combinatie met Levensloopbestendigheid (trekkende rol bij regio, ondersteund door LEC en Stichting KIEN);
4. Versterken en uitbreiden initiatieven Buurkracht (trekkende rol bij LEC en Enexis Holding NV);
5. Pilot tussen de partijen Susteen, gemeente Heusden en Energiek Heusden. Het voorstel is dat deze partijen, 1350 adressen aanschrijven, waarvan de woning gebouwd is tussen 1925 en 1975. Met circa 120 bewoners zal een adviesgesprek plaatsvinden en wordt geadviseerd welke energiemaatregelen genomen kunnen worden. Te zijner tijd wordt een projectplan ingediend waaruit blijkt hoe de gemaakte kosten gedekt gaan worden.
6. In het kader van de deal wordt een voorstel ingediend om een bijdrage te vragen in de kosten van de energiegesprekwaarbij Sustain-aanpak Heusden (trekkende rol bij de LEC en gemeente). Hiervoor wordt nog een concreet voorstel voor ingediend;
7. Vervolgaanpak Samen Geeft Energie Tilburg (trekkende rol bij de LEC's en gemeente);
8. Ontwikkelen van een pilot in samenwerking tussen de gemeente Hilvarenbeek en de energie coöperatie Hilverstroom.

3. Realiseren Energie-marktplaats voor vraag en aanbod

Ambitie: eenduidige informatie toegankelijk maken voor woningeigenaren, uitvoeringsconsortia en ketenadviseurs en de koppeling organiseren tussen vraag en aanbod;

Hoofddoel: verspreiden praktische kennis ten aanzien van het verduurzamen van de eigen woning en het koppelen van vraag en aanbod.

Subdoel: beproeven van praktische (pilot) innovaties;

Projectomschrijving:

Een moderne interactieve digitale website op regionaal niveau is een must. Hierop kunnen (potentiële) deelnemers zich aanmelden, vragen kunnen stellen en ervaringen delen.

- a) Als eerste stap moet alle relevante informatie voor het bundelen van vraag en aanbod, gericht op het versnellen van de energietransitie, bij elkaar gebracht in een digitale loket. Reeds bestaande informatie van partijen en websites (lokaal en nationaal) worden hieraan verbonden en gekoppeld (denk o.a. aan Buurkracht, Zonnescan Brabant, Ons Huis verdient Het, etc).

Allereerst zal worden bekeken welke digitale platforms er zijn en welke mogelijkheden deze hebben. Op basis van deze inventarisatie zal een keuze worden gemaakt, welk digitaal platform(s) in door de partijen in de regio ondersteund zal worden.

- b) Als tweede stap worden op lokaal niveau meerdere fysieke frontoffices (al dan niet mobiele renovatiewinkels) ontwikkeld en waaraan ook actuele lokale proeftuinprojecten zijn gekoppeld (VIBA Den Bosch, ICDubo Rotterdam zijn hierbij inspirerende voorbeelden). De energie-straatambassadeurs in de wijk kunnen geïnteresseerde buurtgenoten hiernaar verwijzen voor meer achtergrondinformatie en het aanvragen van uitvoeringsoffertes van regionale uitvoeringsconsortia;

Beoogd projecteigenaar: Langstraat Energie

Beoogde teamleden: LEC's HvB, Regio Hart van Brabant, de gemeenten, Stichting KIEN, SV Brabant / Energiesprong, Enexis Holding NV (via Buurkracht), ervaren externe experts, Avans;

Beoogde looptijd: najaar 2015-eind 2017;

Concreet projectresultaat: een centrale digitale marktplaats en meerdere (mobiele) Energie-praktijkcentra in de regio HvB;

Geraamd VNG werkbudget: €10.000;

Beoogde (co)financieringsbron: SV Brabant, Brabants E- & I-fonds, OP-Zuid, aanvullende publiek-private-particuliere uitvoeringssbudgetten;

Concrete vervolgacties:

1. Onderzoek naar het op een effectieve en efficiënte wijze koppelen van vraag en regionaal aanbod in de regio Hart van Brabant op basis van bestaande digitale platforms;
2. Ontwerp van een digitaal informatie loket / e-marktplaats functie. Integrale koppeling met bestaande kennis databases en integratie bestaande website / gegevens van gemeenten Hart van Brabant en Lokale Energie Coöperaties.
3. Uitwerking van een pilot digitaal loket
4. Uitwerking naar een schaalbaar model tbv HvB met aanvullend budget tbv realisatie en exploitatie.

4. Creëren van Energie-werkbudgetten

Ambitie: realiseren gedifferentieerd projectenpalet in de regio die samen werken aan een energieneutraal woningbestand in 2050;

Hoofddoel: Creëren van laagdrempelige werkbudgetten voor de start-up van de verschillende Energiereductie projecten in Hart van Brabant;

Subdoel: Realiseren van laagdrempelige uitvoeringsprojecten in Hart van Brabant;

Projectbeschrijving:

Allereerst zullen alle deelnemende gemeenten, om lokale energiecoöperaties te steunen elk een budget van minimaal € 2.500,- per LEC per jaar gedurende de looptijd van deze deal ter beschikking stellen voor het dekken van organisatiekosten t.b.v. van informatiebijeenkomsten op wijk- en buurniveau of Algemene Ledenvergaderingen (zaalhuur, consumpties, vrijwilligersvergoeding etc.).

Initiatieven die zijn gericht op de concrete uitvoering energiebesparing en opwekking van duurzame energie bij particuliere woningen in de regio Hart van Brabant kunnen een beroep doen op een regionale ondersteuningsregeling. Op basis van de regeling kan financiering worden gekregen voor de inzet van een deskundige in de project. Partijen in de regio kunnen hiervoor een projectplan indienen. Dit kunnen lokale energiecoöperaties zijn, maar ook andere samenwerkingsverbanden als ketens van bedrijven of wijkverenigingen. Per deskundige per project kan maximaal 2.500 euro (excl. BTW) aangevraagd worden. Het aanvragen van financiering van meer deskundigen per project is mogelijk.

Beoogd projecteigenaar: Regio Hart van Brabant;

Beoogde teamleden: Gemeenten Hart van Brabant, lokale energie coöperaties;

Beoogde looptijd: Voor eind 2015 richtlijnen vaststellen wanneer werkbudgetten kunnen worden ingezet. Vervolgens heeft dit budget een looptijd tot eind 2017.

Concreet projectresultaat: een vrij te besteden werkbudget tot eind 2017 met eenduidige criteria die beginnende initiatieven helpt om op te starten;

Geraamd werkbudget:

a. Vanuit individueel gemeentebegroting per jaar € 32.500,-

b. Eenmalig budget tot eind 2017: € 20.000,- (vanuit VNG-ondersteuningsbudget);

Beoogde (co)financieringsbron: OP-zuid

Concrete vervolgacties:

1. Organiseren van kleine werkbudgetten binnen iedere gemeente in Hart van Brabant voor het organiseren van wijkbijeenkomsten ect;
2. Opstellen van randvoorwaarden waaronder werkbudget door partijen kan worden aangevraagd;

5. Opleiden van Energie-straatambassadeurs

Ambitie: in alle negen gemeente Hart van Brabant organiseren lokale wijkgerichte straatambassadeurs onder de vlag van de lokale energiecoöperatie collectieve bewonersavonden en voeren zij eerste individuele keukentafelgesprekken met buurtbewoners (huur & koop);

Hoofddoel: implementatie van een wijkgerichte aanpak gericht op de TRIAS Energetica;

Subdoel: vorming van lokale energienetwerken gericht op bewustwording & uitvoering van TRIAS Energetische woningmaatregelen op buurtniveau

Projectbeschrijving:

Veel bewoners zijn van plan om de woning te isoleren of gebruik te maken van zonne-energie. Door samen te werken kunnen bewoners nog meer besparen op de collectieve inkoop door groepskortingen. Bovendien bespaart dat veel uitzoekwerk en is het gezellig om samen met uw burens mee te doen aan een project dat goed is voor de portemonnee én het milieu!

Om dit te stimuleren worden voor straatambassadeurs, onder de vlag van de lokale energiecoöperaties, speciale trainingen verzorgd. Hierin wordt geleerd over isolatie, zonne-energie en de invloed van maatregelen op het wooncomfort en de energierekening. Kortom, naast globale kennis op het gebied van de Trias Energetica, beschikken de straatambassadeurs ook over gevoel voor zaken als, levensloopbestendigheid, sociale veiligheid, wijkparticipatie, etc. Ook hoe je een straatproject tot een succes kunt maken maakt onderdeel uit van de training.

Het VACPunt Wonen, het kennis- en adviescentrum voor de gebruikskwaliteit van woning en woonomgeving, kan daarbij mogelijk ondersteunen en het handboek Watt Nu, zoals die is ontwikkeld door de lokale Energiecoöperatie Schijndel, kan als navolgenswaardige voorbeeld dienen. Straatambassadeurs fungeren in samenwerking met de LEC's met andere woorden als katrekkers van de energietransitie in wijken en buurten.

Beoogd projecteigenaar: Samenwerking tussen Energie Gilze Rijen, Energie De Blaak, Duurzame Energie Coöperatie Oisterwijk ;

Beoogde teamleden: lokale woningcorporaties (denk aan voorlopers als Casade Waalwijk) en VACPunt Wonen, lokale energie coöperaties;

Beoogde looptijd: begin 2016- eind 2017;

Concreet projectresultaat: in elke HvB-gemeente meerdere gekwalificeerde straatambassadeurs, opererend onder de vlag van een lokale energiecoöperatie;

Geraamd werkbudget:

1. € 5.000 vormgeven van de opleiding straatambassadeurs
2. € 10.000 voor geven trainingen;

Dekking afkomstig uit de VNG ondersteuningsstructuur.

Beoogde (co)financieringsbron: Stroomversnelling Brabant, OPZuid;

Concrete vervolgacties:

1. Vormgeven van een cursussen en opleidingen van lokale vrijwilligers tot Energie-straatambassadeurs;
2. Uitvoeren van opleidingen op verschillende locaties in Hart van Brabant;

6. Oplijnen van Energie advies en -uitvoeringsspecialisten

Ambitie: regionale uitvoeringsconsortia en ketenadviseurs vormen en trainen op thema's als prestatiegaranties Nul op de Meter, Energieprestatievergoeding en business case (modulaire) Nu lop de Meter, Communicatietraining (met als motto Zakendoen met woning-eigenaren en lokale energiecoöperaties);

Hoofddoel: vormen van regionale uitvoeringsconsortia gericht op ontwikkelen van integrale uitvoeringaanpak Trias Energetica met (gemoduleerde) Nul op de Meter-proposities in HvB;

Subdoel: woningeigenaren op regionaal niveau ontzorgen binnen de hele E-renovatieketen;

Projectomschrijving: naast het opleiden van lokale straatambassadeurs nog twee andere uitvoeringsspecialisten opgeleid, namelijk:

1. Energie-architecten voor bestaande woningen: op regionaal niveau worden een aantal ook meerdere Energie-uitvoeringsspecialisten gericht op de bestaande woningen (huur en koop) opgeleid die gecertificeerde Energie-maatwerkadviezen kunnen opstellen. In een termijn van enkele maanden krijgen kandidaten (bijvoorbeeld geselecteerd via lokale reïntegratietrajecten) een specifieke inhoudelijke opleiding aangeboden en lopen zij mee met regionale uitvoeringsconsortia. Daarmee worden regionale uitvoeringsspecialisten opgeleid met ruime kennis op het gebied van energieadvies, bouwkunde, bouwfysica, aannemerij, installatietechniek en bewonerscommunicatie. Aan het einde hiervan moeten zij een Maatwerkadviesrapport kunnen opstellen, op basis waarvan de direct betrokken uitvoeringsconsortia een aanbieding kunnen doen.
2. Daarnaast worden regionale bouwers en installateurs gestimuleerd om tot ketensamenwerking te komen en wordt een regionale support-route ontwikkeld waarbij zij via een speciale leergang worden getraind om met elkaar innovatieve NOM-renovaties uit te voeren.

Beoogd projecteigenaar: Stichting KIEN (deelproject 2 en 3) en MOED (deelproject 1);

Beoogde teamleden: Gemeentelijk Samenwerkingsverband HvB, Energiesprong, Ervaren externe experts, lokale uitvoeringsconsortia, UWV, andere opleidingsinstituten;

Beoogde looptijd: najaar 2015-eind 2017;

Concreet projectresultaat: meerdere gekwalificeerde E-renovatieconsortia en E-specialisten;

Geraamd VNG werkbudget: € 15.000;

Beoogde (co)financieringsbron: SV Brabant, OPZuid, aanvullende publiek-private-particuliere uitvoeringsbudgetten;

Concrete vervolgacties:

1. Opzetten van een opleiding voor jonge afgestudeerden en/of oudere werkelozen tot regionale Energie-uitvoeringsspecialisten die gecertificeerd zijn tot het maken van Energie-maatwerkadviezen voor de bestaande woningbouw;
2. Opzetten van supportroutes voor regionale bouwers en installateurs o.a. op het gebied van geïntegreerde ketensamenwerking en NOM-proposities;
3. Opzetten van masterclasses voor makelaars, taxateurs en kredietverleners gericht op Energieprestatiebewustzijn, nieuwe bijbehorende waarderingssystemen en groene financieringsarrangementen;

7. Ontwikkelen van Energie-bewustwordingscampagnes

Ambitie: Succesvolle lokale voorbeeldprojecten (iconen) rond het thema Energiebesparing en –opwekking breed in de regio bekend maken en langjarig in beeld brengen van het gedrag en effecten van het gedrag bij bewoners (outcome). Hieraan gekoppeld het ontwikkelen van nieuwe E-communicatiecampagnes en bestaande campagnes aan de nieuwe inzichten aanpassen. Dit met de ambitie om begrijpelijke informatie over de Trias Energetica en (modulaire) NOM-propositie aan de particuliere woningeigenaar en lokaal betrokken partijen over te brengen.

Hoofddoel: verspreiden van succesvolle lokale projectkennis op het gebied van duurzame energie en het versterken Energie-bewustwording d.m.v. verbeterd inzicht in gedrag en effecten van gedrag;

Subdoel: versnellen van Energie-innovaties (zowel technisch als sociaal) elders in de regio met als motto “leren van buurtgenoten” en stimuleren van Energie-investeringen;

Projectomschrijving:

1. De regionale icoonprojecten worden beschreven. Daarnaast wordt binnen elke gemeente, mogelijk samen met de lokale LEC geïnterviewd welke mensen bijna een energieneutralen woning hebben. Mogelijk kunnen deze mensen ook als energiepionier een ambassadeursrol vervullen. Deze projecten worden uitgewerkt in informatiebrochures, posters, flyers etc.
2. De ontwikkelde aanpakken, maar mogelijk ook informatiebrochures over spouwmuurisolatie, zonnepanelen worden vervolgens met behulp van een regionale standaardformats geschikt gemaakt voor lokale toepassing (met logo's van stakeholders uit de eigen lokale gemeenschappen) en gericht op verschillende klantgroepen uit het Business Model Canvas HvB. Energie coöperaties, straatambassadeurs of energie specialisten kunnen deze gebruiken. Hier zal nadrukkelijk gebruik worden gemaakt van de informatie die Milieucentraal beschikbaar heeft.
3. Door continue aanpakken uit de regio door studenten te laten evaluerende worden nieuwe inzichten en ervaringen verzameld en communicatiecampagnes voortdurend gemonitord op hun effectiviteit en efficiency en vervolgens geactualiseerd. Ook de beschikbare kennis en ervaring van Buurkracht wordt hierin meegenomen.

Beoogd projecteigenaar: Energie Coöperatie Udenhout (deelproject 1), Regio Hart van Brabant (deelproject 2), AVANS (deelproject 3);

Beoogde teamleden: Enexis Holding NV (via Buurkracht), lokale woningcorporaties, regionale communicatie-experts, Milieucentraal;

Beoogde looptijd: najaar 2015 1^{ste} versie, update medio 2016 & 2017;

Concreet projectresultaat:

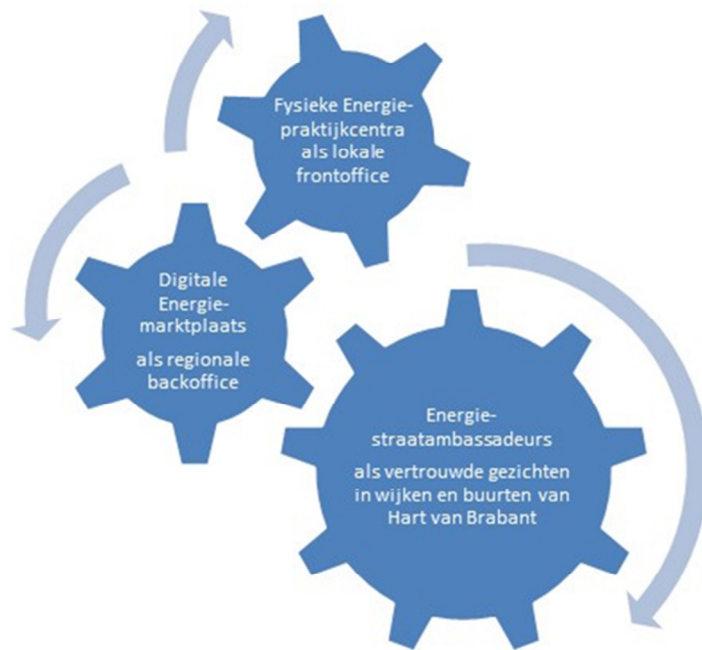
1. Bewustwording campagne door middel van icoonprojecten
2. Wervingscampagne door middel informatie/ promotie materiaal
3. Permanent database onderzoek d.m.v. evaluaties;

Geraamd VNG werkbudget: € 30.000;

Beoogde (co)financieringsbron: STEM subsidie, externe communicatie-experts, SV Brabant, Energiespong, OP-Zuid, aanvullende publiek-private-particuliere uitvoeringsbudgetten;

Concrete vervolgacties:

1. Inventariseren lokale icoonprojecten;
2. Opzetten van communicatiecampagnes voor verschillende doelgroepen;
3. Opzetten van onderzoek naar woonwensen, gedragseffecten en –beïnvloeding;



BIJLAGE C: Energieke vervolguutwerking Green Deal Hart van Brabant

Inleiding

Op 9 oktober 2015 committeren de ondertekenaars van deze deal zich aan de gezamenlijke ambitie, de rollen van een ieder en de verdere ontwikkeling van de deal Hart van Brabant.

In de vervolgperiode tot eind 2016 wordt er door de dealpartners gewerkt aan het projectenprogramma. Sommige projecten zijn eind 2016 afgerond en kunnen worden geïmplementeerd, andere projecten hebben een langere doorlooptijd.

In de loop van 2016 zal door de dealpartners gewerkt gaan worden aan de opzet van een duurzaam bedrijfsmodel en de daarbij invulling geven aan een afsprakenkader, maar ook aan de entiteit van de nieuw te bouwen organisatie.

Coördinatie en support

Met de ondertekening van deze deal ontstaat er een brede Hart van Brabant coalitie op het gebied van energiereductie. De dealpartners bouwen aan een “netwerk” van bedrijven, kennisinstellingen, gemeenten, corporaties, coöperaties en maatschappelijke organisaties. Dit netwerk is noodzakelijk voor het bereiken van de beschreven doelstelling in deze deal. Binnen dit netwerk gaat het proces op enig moment vanzelf verder lopen, en is een renovatie tot energieneutraal een “gewoon” product op de markt geworden.

Zeker in de komende periode is coördinatie en support (een “governance” structuur) nodig als onderdeel van het netwerk om de focus vast te houden op allereerst het projectenprogramma zoals dat nu bij deze deal is geformuleerd. Vervolgens is het van belang dat door de deelpartners gewerkt wordt aan een bedrijfsmodel dat zichzelf over enige tijd zelfstandig in stand kan houden.

De stuurgroep die bestaat uit de vier O's zal een onafhankelijk procesregisseur benoemen. Deze procesregisseur heeft de volgende taak:

1. het vasthouden van de focus op de “projectenprogramma;
2. coördinatie en support om het innovatieproces te (bege)leiden;
3. partijen met elkaar verbinden en een regionaal netwerk vormen op het gebied van energie;
4. ontwikkelt een strategie om te komen tot een duurzaam bedrijfsmodel;
5. financiering te (helpen) verwerven ten behoeve van de verdere uitrol van de verschillende aanpakken;
6. levert kennis en expertise op het gebied van energiereductie (o.a. wetgeving, financiën, proces en bewonerscommunicatie);
7. organiseert uitwisseling van informatie, kennis en ervaring tussen deelnemers,
8. waar nodig positieve impulsen te geven.

Beoogde tijdsinzet: gemiddeld 1,5 dag per week tot eind 2016.

Geraamd werkbudget: Pm

Beoogde (co)financieringsbron: Restant duurzaamheidsbudget Hart van Brabant, stroomversnelling Brabant, OP-Zuid.